

บทที่ 6

การเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น

หลังการจัดตั้งบริษัท ส่วนของผู้ถือหุ้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้เป็นหุ้นส่วน ได้แก่ ทุนเรือนหุ้น ส่วนเกินทุน และกำไรสะสมทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากหุ้นทุนซื้อคืน สิทธิในการซื้อหุ้นทุน การไถ่คืนหุ้นบุริมสิทธิ การแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ การปรับปรุงทุน การแบ่งแยกหุ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท นอกเหนือจากผลกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินงาน และผลของการปรับปรุงทุนใหม่แล้ว หลักการเบื้องต้น 4 ประการ ที่มักจะยึดถือปฏิบัติมีดังนี้ (พรชนก รัตนไพจิตร, 2547, หน้า 34)

1. ควรบันทึกรายการและรายงานแหล่งที่มาของส่วนของผู้ถือหุ้นที่แตกต่างกันไป แยกจากกัน
2. ควรจะรวบรวมข้อมูลและรายงานเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐานการบัญชีและตามกฎหมาย
3. บริษัทจะไม่รับรู้กำไรหรือเพิ่มกำไรสะสมที่มีผลมาจากรายการหุ้นทุนที่เกิดขึ้นระหว่างบริษัทกับผู้ถือหุ้น รายการหุ้นทุนซื้อคืน การเพิ่มสินทรัพย์สุทธิของบริษัทอันเนื่องมาจากรายการที่เกี่ยวข้องกับทุน รายการเหล่านี้จะบันทึกในบัญชีส่วนเกินทุนแทนที่จะบันทึกเป็นกำไร แต่ยอดลดลงในสินทรัพย์สุทธิจะเคปิดไปยังบัญชีกำไรสะสมเพราะผลกระทบของรายการดังกล่าวจะเหมือนกับการแบ่งกำไรบางส่วน
4. การเพิ่มหุ้นทุนจดทะเบียน การเปลี่ยนแปลงชนิดของหุ้นหรือการแปลงสภาพหุ้น เช่น จากหุ้นบุริมสิทธิเป็นหุ้นสามัญ จะไม่ก่อให้เกิดกำไรหรือขาดทุนแต่อย่างใด เป็นต้น

หุ้นทุนซื้อคืน

นักวิชาการให้ความหมายหุ้นทุนซื้อคืน (treasury stock) ไว้หลายทัศนะ ดังนี้
หุ้นทุนซื้อคืน หมายถึง หุ้นสามัญที่บริษัทได้เคยออกไปจำหน่ายไปหุ้นไปแล้ว ต่อมาบริษัทได้รับหุ้นสามัญดังกล่าวกลับคืนมาและในปัจจุบันยังถือครองครอบงำอยู่ในมือของบริษัท (นุชจรี พิเชษฐกุล, 2547, หน้า 347)

หุ้นทุนซื้อคืน หมายถึง หุ้นทุนของบริษัทที่ออกไปหุ้นให้กับผู้ถือหุ้นไปแล้ว ต่อมาได้รับคืนและยังถือหุ้นอยู่ในมือ โดยมีได้ยกเลิกหุ้นทุนนั้น ทุนจดทะเบียนของบริษัทจึงไม่เปลี่ยนแปลง แต่ส่วนของผู้ถือหุ้นจะลดตามจำนวนหุ้นทุนที่ได้รับคืนมา (สุริย เมืองขุนรอง, ม.ป.ป., หน้า 5-11)

หุ้นทุนซื้อคืน หมายถึง หุ้นสามัญหรือหุ้นบุริมสิทธิที่กำหนดและออกไปหุ้นไปแล้ว ต่อมาบริษัท ได้รับหุ้นเหล่านี้คืนมา และเก็บรักษาไว้โดยไม่ยกเลิกไปหุ้น(อิสริย์ โชว์วิวัฒนา, 2547, หน้า 8-17)

จากความหมายของหุ้นทุนซื้อคืนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หุ้นทุนซื้อคืน หมายถึง หุ้นทุนของบริษัทที่กำหนดและอยู่ในมือบุคคลภายนอกและบริษัทได้รับคืนมาโดยยังมีได้ยกเลิกไปหุ้น ซึ่งหุ้นทุนซื้อคืน ไม่มีสิทธิได้รับเงินปันผลและไม่มีสิทธิในการออกเสียงบริหารงานของบริษัท

การเพิ่มขึ้นหรือการลดลงของทุนที่นำมาลงภายหลังการจัดตั้งบริษัท อาจเกิดขึ้น เนื่องจากการซื้อหุ้นทุนคืนมา ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2534 มาตรา 66/1 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 บริษัทมหาชนจำกัด อาจซื้อหุ้นคืนจากผู้ถือหุ้นได้ในกรณีต่อไปนี้ (สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, และคนอื่น ๆ, 2547, หน้า 41)

1. บริษัทอาจซื้อหุ้นคืนจากผู้ถือหุ้นที่ออกเสียงไม่เห็นด้วยกับมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นซึ่งแก้ไขข้อบังคับของบริษัทเกี่ยวกับสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนและสิทธิในการรับเงินปันผล ซึ่งผู้ถือหุ้นเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม

2. บริษัทอาจซื้อหุ้นคืนเพื่อบริหารทางการเงินเมื่อบริษัทมีกำไรสะสมและสภาพคล่องส่วนเกิน และการซื้อหุ้นคืนนั้นไม่เป็นเหตุให้บริษัทประสบปัญหาทางการเงิน

หุ้นที่บริษัทถืออยู่นั้นจะไม่นับเป็นองค์ประชุมในการประชุมผู้ถือหุ้น รวมทั้งไม่มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนและสิทธิในการรับเงินปันผลด้วย

ตามกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการว่าด้วยการซื้อหุ้นคืน การจำหน่ายหุ้นที่ซื้อคืน และการตัดหุ้นที่ซื้อคืนของบริษัท พ.ศ. 2544 มีหลักปฏิบัติดังนี้ (สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, และคนอื่น ๆ, 2547, หน้า 162 - 170)

1. ก่อนการประชุมเพื่อแก้ไขข้อบังคับของบริษัทเกี่ยวกับสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน และสิทธิในการรับเงินปันผลให้บริษัทซึ่งประสงค์จะซื้อหุ้นคืนจากผู้ถือหุ้นบอกกล่าวการเสนอซื้อหุ้นคืนไว้ในหนังสือนัดประชุมผู้ถือหุ้นด้วยว่า ผู้ถือหุ้นที่ออกเสียงไม่เห็นด้วยกับมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นของตนให้แก่บริษัทได้

ผู้ถือหุ้นที่ออกเสียงไม่เห็นด้วยและประสงค์จะขายหุ้นคืนให้บริษัท ต้องแจ้งความประสงค์ที่จะขายหุ้นของตนภายใน 5 วันนับแต่วันที่ประชุมลงมติแก้ไขข้อบังคับ

2. ภายในเวลาสิบวันนับแต่กำหนดเวลาตามข้อ 1 วรรคสอง สิ้นสุดลง ให้บริษัทส่งคำเสนอซื้อหุ้นคืนแก่ผู้ถือหุ้น ซึ่งแจ้งความประสงค์ที่จะขายหุ้นคืน โดยระบุราคาหุ้น หลักเกณฑ์ในการกำหนดราคาหุ้น วัน เวลา สถานที่ วิธีการซื้อหุ้นคืนและกำหนดเวลาที่จะซื้อหุ้นคืน

กำหนดเวลาที่จะซื้อหุ้นคืนตามวรรคหนึ่ง ให้เริ่มนับจากวันถัดจากวันครบกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง และต้องมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 วันแต่ไม่เกิน 20 วัน

3. ราคาหุ้นที่บริษัทเสนอซื้อแก่ผู้ถือหุ้นแต่ละรายตามข้อ 2 ต้องเป็นราคาเดียวกันสำหรับหุ้นประเภทเดียวกัน โดยให้นำมูลค่าตามบัญชี และมูลค่าตลาดมาประกอบพิจารณา กำหนดราคาหุ้นด้วย

4. ให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลการซื้อหุ้นคืนดังต่อไปนี้แก่สาธารณชน

4.1 วัน เวลา สถานที่ที่มีการประชุมผู้ถือหุ้น และมติของที่ประชุมซึ่งแก้ไขข้อบังคับของบริษัทเกี่ยวกับสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน และสิทธิในการรับเงินปันผล

4.2 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ถือหุ้น และจำนวนหุ้นของผู้ถือหุ้นที่ออกเสียงไม่เห็นด้วยกับมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น และประสงค์จะให้บริษัทซื้อหุ้นของตนคืน

4.3 ราคาหุ้น หลักเกณฑ์ในการกำหนดราคาหุ้น วัน เวลา สถานที่ วิธีการซื้อหุ้นคืน และกำหนดเวลาที่จะซื้อหุ้นคืน

4.4 ผลกระทบต่อผู้ถือหุ้น และบริษัทภายหลังการซื้อหุ้นคืน

4.5 กำหนดเวลาในการจำหน่าย และตัดหุ้นที่ซื้อคืน

การเปิดเผยข้อมูลให้กระทำโดยปิดประกาศ ณ ที่ทำการสำนักงานแห่งใหญ่ และสำนักงานสาขาของบริษัท(ถ้ามี)ในวันที่ส่งคำเสนอซื้อหุ้นคืน

ความในวรรคหนึ่ง และวรรคสองมิให้ใช้บังคับ ในกรณีที่มีกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับอื่นตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ กำหนดให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโครงการซื้อหุ้นคืน ซึ่งมีรายการไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง และบริษัทได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับนั้นแล้ว

5. เมื่อการซื้อหุ้นคืนเสร็จสิ้นแล้ว ให้บริษัทมีหนังสือแจ้งรายละเอียดของจำนวนหุ้นที่บริษัทได้ซื้อคืนมาต่อนายทะเบียนพร้อมปิดประกาศรายละเอียดดังกล่าวไว้ ณ ที่ทำการสำนักงานแห่งใหญ่ และสำนักงานสาขาของบริษัท (ถ้ามี) ภายในกำหนด 14 วันนับแต่เมื่อการซื้อหุ้นในแต่ละครั้งเสร็จสิ้น

บริษัทอาจจะไม่ปิดประกาศรายละเอียดตามวรรคหนึ่งก็ได้ ในกรณีที่มีกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับอื่นตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ กำหนดให้มีการเปิดเผย ข้อมูลเกี่ยวกับหุ้นที่ซื้อคืนมา ซึ่งมีรายการไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง และบริษัทได้ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับนั้นแล้ว

6. การซื้อหุ้นคืนตามมาตรา 66/1 (2) เมื่อบริษัทมีกำไรสะสม และสภาพคล่อง ส่วนเกินให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

6.1 ให้พิจารณาสภาพคล่องส่วนเกินของบริษัทจากความสามารถของบริษัทในการชำระหนี้ที่จะถึงกำหนดได้ภายใน 6 เดือนข้างหน้านับแต่วันที่จะเริ่มซื้อหุ้นคืน

6.2 ให้บริษัทจัดทำโครงการซื้อหุ้นคืนซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายการดังนี้

6.2.1 ข้อมูลแสดงกำไรสะสมของบริษัทและความสามารถของบริษัทในการชำระหนี้ที่จะถึงกำหนดภายในหกเดือนข้างหน้านับแต่วันที่เริ่มซื้อหุ้นคืน

6.2.2 เหตุผลในการซื้อหุ้นคืน

6.2.3 จำนวนหุ้นที่จะซื้อคืน หลักเกณฑ์ในการกำหนดราคาหุ้น วิธีการซื้อหุ้น และกำหนดเวลาที่จะซื้อหุ้นคืน ในกรณีหุ้นที่จะซื้อคืนเป็นหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้นำราคาหุ้นเฉลี่ยย้อนหลังสามสิบวันก่อนวันที่บริษัทจะทำการเปิดเผยข้อมูลตามข้อ 9 มาประกอบการพิจารณากำหนดราคาหุ้นด้วย

6.2.4 ผลกระทบต่อผู้ถือหุ้น และบริษัทภายหลังการซื้อหุ้นคืน

6.2.5 กำหนดเวลาในการจำหน่าย และการตัดหุ้นที่ซื้อคืน

7. วิธีการซื้อหุ้นคืนตามข้อ 6 ให้ดำเนินการ ดังนี้

7.1 กรณีหุ้นที่เป็นหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และหุ้นที่จะซื้อคืนตามโครงการมีจำนวนไม่เกินร้อยละ 10 ของหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมด วิธีการซื้อหุ้นคืนอาจเสนอซื้อในกระดานหลักของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือเสนอซื้อจากผู้ถือหุ้นเป็นการทั่วไปก็ได้

7.2 กรณีหุ้นที่จะซื้อคืนตาม 7.1 มีจำนวนเกินกว่าร้อยละ 10 ของหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมด หรือกรณีหุ้นที่ไม่เป็นหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้ซื้อหุ้นคืนโดยเสนอซื้อจากผู้ถือหุ้นเป็นการทั่วไป

การซื้อหุ้นคืนโดยวิธีการซื้อในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจะต้องมีระยะเวลาดำเนินการไม่เกินหกเดือน

8. การซื้อหุ้นคืนโดยเสนอซื้อจากผู้ถือหุ้นเป็นการทั่วไป ให้ดำเนินการ ดังนี้

8.1 ให้บริษัทส่งคำเสนอซื้อไปยังผู้ถือหุ้นล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวันก่อนวันเริ่มซื้อหุ้นคืน โดยหนังสือดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีรายการดังนี้

8.1.1 รายละเอียดของโครงการซื้อหุ้นคืน

8.1.2 จำนวน และราคาหุ้นที่บริษัทเสนอซื้อ

8.1.3 วัน เวลา สถานที่ และวิธีการแสดงเจตนาขายหุ้นคืนให้แก่บริษัท และการส่งมอบใบหุ้น

8.1.4 วิธีการจัดสรรหุ้น ในกรณีมีผู้เสนอขายมากกว่าหุ้นที่บริษัทประสงค์จะซื้อคืน ให้ใช้วิธีจัดสรรหุ้นที่รับซื้อตามสัดส่วนของจำนวนหุ้นที่เสนอขาย แต่อาจมีการปิดเศษจำนวนหุ้นที่รับซื้อเพื่อให้ผู้ถือหุ้นเหลือจำนวนหุ้นที่ไม่ได้รับจัดสรรเท่ากับหน่วยการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยด้วยก็ได้

8.1.5 วัน เวลา สถานที่ และวิธีการชำระเงินค่าหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้น

8.2 ราคาที่เสนอซื้อแก่ผู้ถือหุ้นแต่ละรายต้องเป็นราคาเดียวกันสำหรับหุ้นประเภทเดียวกัน

8.3 ระยะเวลาในการรับซื้อต้องไม่น้อยกว่าสิบวัน และไม่เกินยี่สิบวัน

9. ให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลตามที่ระบุไว้ในข้อ 6.2 แก่สาธารณชนล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วันก่อนวันซื้อหุ้นคืน ทั้งนี้ให้นำความในข้อ 4 วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม

10. เมื่อการซื้อหุ้นคืนเสร็จสิ้นแล้วให้นำบทบัญญัติ ข้อ 5 มาใช้บังคับแก่บริษัทโดยอนุโลม

11. การซื้อหุ้นตามโครงการซื้อหุ้นคืนครั้งใหม่จะกระทำได้เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันสิ้นสุดโครงการซื้อหุ้นคืนครั้งหลังสุด

12. ให้บริษัทจำหน่ายหุ้นที่ซื้อคืนได้เมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่การซื้อหุ้นคืนในแต่ละคราวตามหมวด 1 หรือ หมวด 2 เสร็จสิ้น และต้องจำหน่ายให้หมดภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในการซื้อหุ้นคืน ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสามปีนับแต่การซื้อหุ้นคืนเสร็จสิ้นก่อนที่จะมีการจำหน่ายหุ้นใหม่

13. วิธีการจำหน่ายหุ้นให้ดำเนินการ ดังนี้

13.1 กรณีหุ้นที่เป็นหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้เสนอขายในกระดานหลักของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย หรือเสนอขายต่อประชาชนเป็นการทั่วไปตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์

13.2 กรณีหุ้นที่ไม่เป็นหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้เสนอขายต่อประชาชนเป็นการทั่วไปตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์

14. เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่ต้องจำหน่ายหุ้นที่ซื้อคืนให้หมดตามข้อ 12 ถ้าบริษัทไม่จำหน่ายหรือจำหน่ายไม่หมดให้บริษัทลดทุนที่ชำระแล้วโดยวิธีตัดหุ้นจดทะเบียนที่ซื้อคืนและยังมีได้จำหน่าย ทั้งนี้ให้บริษัทปิดประกาศรายละเอียดดังกล่าวไว้ที่ทำการสำนักงานแห่งใหญ่ และสำนักงานสาขาของบริษัท (ถ้ามี) และดำเนินการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทุนจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันตัดหุ้นดังกล่าว

บริษัทอาจจะไม่ปิดประกาศรายละเอียดตามวรรคหนึ่งก็ได้ ในกรณีที่มีกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับอื่นตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ กำหนดให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการจำหน่ายหุ้นที่ซื้อคืนมา ซึ่งมีรายการไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง และบริษัทได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบหรือข้อบังคับนั้นแล้ว

การที่บริษัทซื้อหุ้นคืนอาจด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บริษัทมีเงินสดคงเหลือ และหุ้นคืนมีราคาซื้อขายในท้องตลาดต่ำ ทั้งนี้เพื่อที่จะเพิ่มสินทรัพย์สุทธิของบริษัท (มิใช่เพิ่มรายได้) โดยการซื้อหุ้นคืนในราคาต่ำ และต่อมากขายหุ้นออกไปในราคาที่สูงขึ้น การที่บริษัทถือหุ้นคืนซื้อคืนไว้อาจทำให้เงินปันผลในอนาคตลดลง
2. เพื่อนำมาใช้เป็นหุ้นตามโครงการให้สิทธิแก่พนักงาน โครงการโบนัส และขายให้แก่พนักงานโดยตรงในกรณีที่หุ้นจดทะเบียนได้นำออกจำหน่ายหมดแล้ว
3. เพื่อแลกเปลี่ยนกับหลักทรัพย์อื่น หรือสินทรัพย์
4. เพื่อนำมาจ่ายหุ้นปันผล
5. เพื่อให้กำไรต่อหุ้น (earnings per share) เพิ่มขึ้น
6. เพื่อกำจัดผู้ถือหุ้นบางจำพวก

การบันทึกบัญชีหุ้นคืนที่ได้รับคืน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ห้ามมิให้บริษัทเป็นเจ้าของถือหุ้นของตนเองหรือรับจำหน่ายหุ้นของตนเอง ยกเว้นการซื้อหุ้นคืนเพื่อการบริหารทางการเงินเมื่อมีกำไรสะสมและสภาพคล่องส่วนเกิน และการซื้อหุ้นคืนนั้นไม่เป็นเหตุให้บริษัทประสบปัญหาทางการเงิน ทั้งนี้บริษัทต้องจำหน่ายหุ้นคืนออกไประหว่างเวลาที่กำหนด

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ โดยสำนักกำกับบัญชีตลาดทุนได้กำหนดแนวปฏิบัติทางการบัญชีเกี่ยวกับหุ้นทุนซื้อคืนให้บันทึกบัญชีด้วยวิธีราคาทุน (cost method) หรือวิธีราคาตามมูลค่า (par value method) แต่ตามแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยจะบันทึกด้วยวิธีราคาทุน เนื่องจากการบันทึกหุ้นทุนซื้อคืนด้วยราคาตามมูลค่าและลดบัญชีส่วนเกินมูลค่าหุ้นทำให้ดูเหมือนเป็นการลดทุน ซึ่งขัดกับพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัดที่ไม่อนุญาตให้มีการลดบัญชีส่วนเกินมูลค่าหุ้น ยกเว้นกรณีที่หักกับขาดทุนสะสมแต่สถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทยให้ลดทุนโดยการซื้อหุ้นคืนได้นั้นสามารถบันทึกการซื้อหุ้นคืนด้วยวิธีราคาตามมูลค่าได้ การได้รับหุ้นของบริษัทคืนมาอาจเกิดจากกรณีต่าง ๆ ดังนี้

1. การซื้อหุ้นคืน การซื้อหุ้นคืนตามวิธีราคาทุนเมื่อซื้อหุ้นคืน บริษัทจะเดบิตบัญชีหุ้นทุนซื้อคืน ด้วยราคาทุนที่จ่ายซื้อ ต่อมาเมื่อมีการจำหน่ายหุ้นทุนซื้อคืนจะเครดิตบัญชีหุ้นทุนซื้อคืน ซึ่งการจำหน่ายหุ้นทุนซื้อคืนออกไปอาจจำแนกได้ดังนี้

1.1 ราคาจำหน่ายหุ้นซื้อคืนเท่ากับราคาทุนหุ้นซื้อคืน ในกรณีนี้จะไม่มียผลต่างเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 6.1 บริษัทแห่งหนึ่งได้ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมาจำนวน 50 หุ้น มีราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ซื้อกลับมาในราคาหุ้นละ 105 บาท ต่อมาได้นำหุ้นดังกล่าวออกจำหน่ายในราคาที่ได้ซื้อมา

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
	หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 105) เงินสด		5,250 -	
	ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมา			5,250 -
	เงินสด		5,250 -	
	หุ้นสามัญซื้อคืน			5,250 -
	ขายหุ้นสามัญที่ซื้อคืนมาด้วยราคาเท่ากับ ราคาทุนหุ้นซื้อคืน			

1.2 ราคาจำหน่ายหุ้นซื้อคืนสูงกว่าราคาหุ้นซื้อคืน ในกรณีนี้จะเกิดผลต่างทางด้านเครดิต ผลต่างนี้ให้นำไปเครดิตบัญชี ส่วนเกินหุ้นซื้อคืน

ตัวอย่างที่ 6.2 จากตัวอย่างที่ 6.1 สมมติว่าจำหน่ายหุ้นทุนซื้อคืนออกไปในราคาหุ้นละ 110 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
	หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 105) เงินสด		5,250 -	5,250 -
	ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมา			
	เงินสด (50 x 110) หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 105) ส่วนเกินหุ้นสามัญซื้อคืน (ผลต่าง)		5,500 -	5,250 - 250 -
	ขายหุ้นสามัญที่ซื้อคืนมาด้วยราคาสูงกว่าราคาหุ้นซื้อคืน			

1.3 ราคาจำหน่ายหุ้นทุนซื้อคืนต่ำกว่าราคาหุ้นซื้อคืน ในกรณีนี้จะเกิดผลต่างทางด้านเดบิต ผลต่างนี้ให้นำไปเดบิตลดยอดบัญชี ส่วนเกินหุ้นซื้อคืน ถ้ายอดคงเหลือในบัญชีส่วนเกินหุ้นซื้อคืนไม่มี หรือมีไม่พอ ผลต่างที่เหลือจะนำไปเดบิตลดยอดบัญชีกำไรสะสม

ตัวอย่างที่ 6.3 จากตัวอย่างที่ 6.1 สมมติว่าจำหน่ายหุ้นทุนซื้อคืนออกไปในราคาหุ้นละ 90 บาท และบริษัทมีบัญชีส่วนเกินหุ้นสามัญซื้อคืนอยู่จำนวน 300 บาท

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
	หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 105) เงินสด ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมา		5,250 -	5,250 -
	เงินสด (50 x 90) ส่วนเกินทุนหุ้นสามัญซื้อคืน กำไรสะสม (ผลต่าง) หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 105) ขายหุ้นสามัญที่ซื้อคืนมาด้วยราคา ต่ำกว่า ราคาทุนหุ้นซื้อคืน		4,500 - 300 - 450 -	5,250 -

การนำหุ้นทุนซื้อคืนออกขายใหม่ ในกรณีซื้อหุ้นคืนมา มีการซื้อคืนหลายครั้งและราคาซื้อคืนหุ้นแต่ละครั้งไม่เท่ากัน เมื่อนำหุ้นทุนซื้อคืนออกจำหน่ายให้เครดิตหุ้นทุนซื้อคืนด้วยราคาถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของหุ้นทุนซื้อคืน

ตัวอย่างที่ 6.4 บริษัทมหาชนจำกัดแห่งหนึ่งมีหุ้นสามัญจดทะเบียนและนำออกจำหน่ายแล้ว 20,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท นำออกขายครั้งแรกในราคา 110 บาท รายการเกี่ยวกับหุ้นทุนซื้อคืนใน มีดังนี้

25x1

- ม.ค. 5 ซื้อหุ้นสามัญคืน จำนวน 400 หุ้น ในราคาหุ้นละ 120 บาท
- มี.ค. 13 ซื้อหุ้นสามัญคืนอีก 100 หุ้น ในราคาหุ้นละ 130 บาท
- เม.ย. 25 ขายหุ้นสามัญซื้อคืน จำนวน 100 หุ้น ในราคาหุ้นละ 132 บาท
- พ.ค. 10 ขายหุ้นสามัญซื้อคืน จำนวน 200 หุ้น ในราคาหุ้นละ 121 บาท
- มิ.ย. 5 ขายหุ้นสามัญซื้อคืน จำนวน 150 หุ้น ในราคาหุ้นละ 115 บาท
- ต.ค. 17 บริษัทตัดหุ้นสามัญซื้อคืนจำนวน 50 หุ้น

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
25x1 ม.ค.	5 หุ้นสามัญซื้อคืน (400 x 120) เงินสด ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมาครั้งที่ 1		48,000 -	48,000 -
มี.ค.	13 หุ้นสามัญซื้อคืน (100 x 130) เงินสด ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมาครั้งที่ 2		13,000 -	13,000 -
เม.ย.	25 เงินสด (100 x 132) หุ้นสามัญซื้อคืน (100 x 122) ส่วนเกินทุนหุ้นสามัญซื้อคืน ขายหุ้นสามัญซื้อคืนในราคาหุ้นละ 132 บาท คำนวณ ต้นทุนหุ้นซื้อคืนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก $= \frac{48,000 + 13,000}{400 + 100} = 122 \text{ บาทต่อหุ้น}$		13,200 -	12,200 - 1,000 -
พ.ค.	10 เงินสด (200 x 121) ส่วนเกินทุนหุ้นสามัญซื้อคืน หุ้นสามัญซื้อคืน (200 x 122) ขายหุ้นสามัญซื้อคืนในราคาหุ้นละ 121 บาท		24,200 - 200 -	24,400 -
มิ.ย.	5 เงินสด (150 x 115) ส่วนเกินทุนหุ้นสามัญซื้อคืน (1,000 - 200) กำไรสะสม (ผลต่าง) หุ้นสามัญซื้อคืน (150 x 122) ขายหุ้นสามัญซื้อคืนในราคาหุ้นละ 115 บาท		17,250 - 800 - 250 -	18,300 -

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่		รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
25x1	17	ทุนหุ้นสามัญ (50 x 100)		5,000	-
ต.ค.		กำไรสะสม (ผลต่าง)		1,100	-
		หุ้นสามัญซื้อคืน (50 x 122)			6,100
		ตัดหุ้นสามัญซื้อคืนที่เหลือจำนวน 50 หุ้น			-

2. การรับบริจาคหุ้นคืน การรับบริจาคหุ้นคืนตามวิธีราคาทุนเมื่อรับบริจาคหุ้นทุนคืน บริษัทจะบันทึกเป็นความทรงจำไว้ว่าได้รับบริจาคหุ้นคืนเป็นจำนวนเท่าใด ต่อเมื่อมีการขายหุ้นที่ได้รับจากการบริจาคจึงจะนำไปบันทึกบัญชีไว้ในบัญชีส่วนเกินทุนจากการรับบริจาค

ตัวอย่างที่ 6.5 บริษัทแห่งหนึ่งได้รับบริจาคหุ้นสามัญของตนเองกลับคืนมา จำนวน 50 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ต่อมาได้นำหุ้นที่ได้รับบริจาคออกจำหน่ายในราคาหุ้นละ 115 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่		รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
		บันทึกความทรงจำ : ได้รับบริจาคหุ้นสามัญ คืนมาจำนวน 50 หุ้น			
		เงินสด (50 x 115)		5,750	-
		ส่วนเกินทุนจากหุ้นสามัญรับบริจาค			5,750
		นำหุ้นสามัญรับบริจาคออกจำหน่าย			-

3. การรับชำระหนี้ของลูกหนี้ ลูกหนี้ของบริษัทอาจมีฐานะเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัท ด้วยคั้งนั้นในการรับชำระหนี้จากลูกหนี้อาจได้รับชำระหนี้หนี้เป็นหุ้นของบริษัท ซึ่งบริษัทจะบันทึกบัญชี ณ วันที่ได้รับหุ้นคืนมาโดย เครดิต ลูกหนี้ ตามจำนวนหนี้ที่รับชำระ

ตัวอย่างที่ 6.6 ปραการเป็นลูกหนี้ของบริษัทจำนวน 13,000 บาท ต่อมานายปราการได้นำหุ้นของบริษัทมาชำระหนี้จำนวน 100 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
	ทุนหุ้นสามัญซื้อคืน ลูกหนี้ รับชำระหนี้จากปราการเป็นหุ้นสามัญของบริษัท		13,000 -	13,000 -

บริษัทควรจะแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจำนวน และมูลค่าหุ้นทุนซื้อคืนจากการจำหน่ายหุ้นซื้อคืน การตัดหุ้นทุนซื้อคืน และการเปลี่ยนแปลงในบัญชีส่วนเกินทุนหุ้นซื้อคืนในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น นอกจากนี้บริษัทควรเปิดเผยข้อมูลดังนี้

1. เปิดเผยหุ้นทุนซื้อคืนแต่ละประเภทที่บริษัท บริษัทย่อย หรือบริษัทร่วมถืออยู่
2. วัตถุประสงค์และเหตุผลของการซื้อหุ้นคืน
3. นโยบายการบัญชี
4. กำหนดเวลาในการขายและการตัดหุ้นทุนซื้อคืน
5. เปิดเผยข้อเท็จจริง ถ้าบริษัท บริษัทย่อย หรือบริษัทร่วมมีการซื้อคืนหุ้นทุนจากบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

สิทธิในการซื้อหุ้น

นักวิชาการให้ความหมายสิทธิในการซื้อหุ้น (stock rights) ไว้หลายทัศนะ ดังนี้
 สิทธิในการซื้อหุ้น หมายถึง การให้สิทธิกับผู้ถือหุ้นเดิมที่จะซื้อหุ้นออกใหม่ได้ก่อนบุคคลภายนอกเรียกสิทธินี้ว่า preemptive right (พรชนก รัตนไพจิตร, 2547, หน้า 40)

สิทธิในการซื้อหุ้น หมายถึง สิทธิที่บริษัทมอบให้แก่บุคคลที่บริษัทกำหนดในอันที่จะซื้อหุ้นในราคาที่บริษัทกำหนดไว้ล่วงหน้า (พัชรินทร์ ไตรรัตน์รุ่งเรือง, 2547, หน้า 8 – 25)

สิทธิในการซื้อหุ้น หมายถึง ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นที่บริษัทออกให้แก่ผู้ถือหุ้นเดิมให้สิทธิในการซื้อหุ้นใหม่ที่ออกใหม่ได้ก่อนบุคคลภายนอก เพื่อรักษาสัดส่วนของสิทธิส่วนได้เสียของผู้ถือหุ้นเดิม (นุชจรี พิเชษฐกุล, 2547, หน้า 360)

จากความหมายของสิทธิในการซื้อหุ้นดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า สิทธิในการซื้อหุ้น หมายถึง สิทธิที่บริษัทมอบให้กับผู้ถือหุ้นเดิมในอันที่จะซื้อหุ้นออกใหม่ก่อนบุคคลภายนอก ในราคาที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อรักษาสัดส่วนของสิทธิส่วนได้เสียของผู้ถือหุ้นเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงใบสำคัญแสดงสิทธิ (stock warrants) เป็นใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นที่บริษัทออกพร้อมกับหลักทรัพย์อื่นที่ให้สิทธิแก่ผู้ถือในการซื้อหุ้น และสิทธิที่จะเลือกซื้อหุ้น (stock option) เป็นใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นที่บริษัทออกให้แก่ผู้บริหารหรือพนักงานถือเป็นโครงการตอบแทนผลงาน ของผู้บริหารหรือพนักงานสามารถนำไปใช้ซื้อหุ้นได้ในราคาที่กำหนด

ในการนำสิทธิมาใช้บริษัทจะออกใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น โดยในใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นจะต้องระบุราคาและเงื่อนไขในการใช้ใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้น เช่น จำนวนใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะนำมาซื้อหุ้น 1 หุ้น จำนวนสิทธิที่ระบุไว้ในใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น 1 ฉบับ วันที่สิทธิหมดอายุและข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้สิทธิ เป็นต้น ในกรณีที่ต้องใช้สิทธิมากกว่า 1 ฉบับ ในการซื้อหุ้น 1 หุ้น เราเรียกสิทธินั้นว่าสิทธิซื้อหุ้นไม่เต็มหุ้น (fractional share rights) ซึ่งการบันทึกบัญชีอาจจำแนกได้ดังนี้

1. สิทธิที่มอบให้กับผู้ถือหุ้นเดิม เมื่อบริษัทจำกัดจะออกหุ้นใหม่ บริษัทจะต้องให้สิทธิกับผู้ถือหุ้นเดิมในอันที่จะซื้อหุ้นออกใหม่ได้ก่อนบุคคลภายนอก เพื่อให้ผู้ถือหุ้นเดิมได้รักษาสัดส่วนของสิทธิส่วนได้เสียในบริษัท สำหรับบริษัทมหาชนจำกัดเมื่อได้รับอนุมัติให้เพิ่มทุนได้ บริษัทจะนำหุ้นออกขายทั้งหมด หรือบางส่วนก็ได้ และจะเสนอขายหุ้นแก่ผู้ถือหุ้นเดิม หรือเสนอขายแก่ประชาชนทั่วไป หรือแก่บุคคลเฉพาะเจาะจงก็ได้ ไม่จำเป็นต้องให้สิทธิกับผู้ถือหุ้นเดิมก่อนเสมอ เมื่อผู้ถือหุ้นเดิมได้รับสิทธิไปอาจนำสิทธิดังกล่าวไปใช้ซื้อหุ้นใหม่เพิ่ม หรืออาจขายสิทธิหรือโอนสิทธิให้กับบุคคลอื่นก็ได้ โดยวันที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมีดังนี้

1.1 วันมอบสิทธิ ณ วันมอบสิทธิให้กับผู้ถือหุ้นเดิมจะบันทึกเป็นความทรงจำไว้ โดยไม่พิจารณาว่าสิทธิมีมูลค่าหรือไม่ เนื่องจากวันมอบสิทธิหุ้นจะซื้อขายกันในราคารวมสิทธิ ซึ่งไม่อาจแยกมูลค่าของสิทธิออกจากหุ้นได้ ในวันนี้จะบันทึกรายละเอียดเฉพาะการให้สิทธิและเงื่อนไขในการใช้สิทธิเท่านั้น

1.2 วันใช้สิทธิซื้อหุ้น ณ วันใช้สิทธิซื้อหุ้นจะบันทึกการจำหน่ายหุ้นตามที่มีผู้นำสิทธิมาใช้ซื้อหุ้นไป

1.3 วันที่สิทธิหมดอายุ ณ วันที่สิทธิหมดอายุจะบันทึกเป็นความทรงจำไว้
เท่านั้นว่ามีสิทธิเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนเท่าใด

ตัวอย่างที่ 6.7 เมื่อวันที่ 2 มกราคม 25x1 บริษัทแห่งหนึ่งมีหุ้นสามัญที่ออกจำหน่ายอยู่ในมือ
บุคคลภายนอกแล้วจำนวน 20,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้น ๆ ละ 100 บาท ต่อมาวันที่ 30
มิถุนายน 25x1 บริษัทได้จดทะเบียนเพิ่มทุนอีก 10,000 หุ้น โดยเสนอขายแก่ผู้ถือหุ้นเดิม ในวัน
เดียวกันได้ออกสิทธิซื้อหุ้นให้กับผู้ถือหุ้นเดิม โดย 1 หุ้นเดิม ได้รับสิทธิ 1 สิทธิ และต้องใช้ 2
สิทธิในการซื้อหุ้นที่ออกใหม่ 1 หุ้น ในราคาหุ้นละ 102 บาท หุ้นสามัญมีราคาตลาด ณ วันนี้
หุ้นละ 100 บาท และสิทธิหมดอายุวันที่ 31 กรกฎาคม 25x1

วันที่ 1 - 31 กรกฎาคม 25x1 มีผู้ถือหุ้นเดิมจำนวน 19,000 หุ้น มาใช้สิทธิซื้อหุ้น
สามัญที่ออกใหม่ โดยราคาตลาดของหุ้นสามัญวันนี้ราคาหุ้นละ 105 บาท
การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
25x1 ม.ค.	2 บันทึกความทรงจำ : มอบสิทธิให้กับผู้ถือหุ้น เดิม 20,000 สิทธิ สามารถนำไปซื้อหุ้นสามัญ ที่ออกใหม่ได้ 10,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 102 บาท สิทธิหมดอายุวันที่ 31 กรกฎาคม 25x1			
ก.ค.	1-30		969,000 -	950,000 - 19,000 -
	เงินสด (9,500 x 102) ทุนหุ้นสามัญ (9,500 x 100) ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (ผลต่าง) ผู้ถือหุ้นเดิมใช้สิทธิซื้อหุ้นใหม่ = $\frac{19,000}{2}$ = 9,500 หุ้น			
	31 บันทึกความทรงจำ : สิทธิที่ออกให้กับผู้ถือ หุ้นเดิมซื้อหุ้นใหม่ 500 หุ้นหมดอายุ			

2. สิทธิที่มอบเพื่อตอบแทนค่าบริการ บางครั้งบริษัทมหาชนจำกัดต้องการเก็บเงินสดไว้ในช่วงต้นของการดำเนินงานจึงออกหุ้นสามัญเพื่อตอบแทนค่าบริการที่ได้รับ หรือ ออกใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นสามัญ เพื่อแลกกับค่าบริการที่ได้รับ เมื่อออกใบสำคัญแสดง สิทธิที่จะซื้อหุ้นบริษัทจะต้องบันทึกราคาของสิทธิ และเมื่อนำสิทธิมาใช้ ราคาหุ้นสามัญจะ เท่ากับราคาซื้อหุ้นบริษัทบวกด้วยราคาของสิทธิ

ตัวอย่างที่ 6.8 บริษัท โชลง จำกัด (มหาชน) ได้ออกใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นสามัญ จำนวน 300 สิทธิ เมื่อสิ้นปีที่ 1 ของการดำเนินงาน เพื่อตอบแทนค่าปรึกษาทางกฎหมาย ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นสามัญมีมูลค่ายุติธรรมในขณะนั้นสิทธิละ 1 บาท ต้องนำสิทธิ ซื้อหุ้นจำนวน 3 สิทธิ มาซื้อหุ้นสามัญได้ 1 หุ้น ในราคาหุ้นละ 20 บาท หุ้นสามัญมีราคาตาม มูลค่าหุ้นละ 10 บาท ผู้ได้รับสิทธิสามารถนำสิทธิมาใช้ได้ถึงสิ้นปีที่ 2 ของการดำเนินงาน และ เมื่อสิ้นปีที่ 2 มีผู้นำใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นสามัญ 300 สิทธิ มาใช้ซื้อหุ้นสามัญ 100 หุ้น (300 ÷ 3 สิทธิ)

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	สิ้นปีที่ 1			
	ค่าใช้จ่าย (300 x 1) สิทธิซื้อหุ้นสามัญ		300 -	300 -
	บันทึกการออกใบสำคัญแสดงสิทธิเพื่อชำระ ค่าบริการ			
	สิ้นปีที่ 2			
	เงินสด (100 x 20)		2,000 -	
	สิทธิซื้อหุ้นสามัญ (300 x 1)		300 -	
	ทุนหุ้นสามัญ (100 x 10)			1,000 -
	ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ			1,300 -
	บันทึกการนำใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น สามัญมาใช้			

ในกรณีที่สิทธิยังไม่หมดอายุให้แสดงยอดคงเหลือในบัญชีสิทธิซื้อหุ้นสามัญไว้ใน ส่วนของผู้ถือหุ้นในงบดุล โดยแสดงอยู่ในส่วนเกินทุน

3. สิทธิที่มอบให้พร้อมกับการขายหุ้นอีกชนิดหนึ่ง เพื่อจูงใจผู้ซื้อหุ้นในการขาย หุ้นกู้หรือหุ้นบุริมสิทธิ บริษัทจึงมอบใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นสามัญให้กับผู้ซื้อหุ้นกู้หรือผู้ซื้อ หุ้นบุริมสิทธิ สิทธิที่จะซื้อหุ้นในกรณีนี้ส่วนใหญ่จะมีอายุยาว หรืออาจไม่มีกำหนดเวลา หมดอายุ เมื่อบริษัทขายหุ้นพร้อมใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อจะต้องแบ่งราคาขายส่วนหนึ่งให้ เป็นมูลค่าหุ้น และอีกส่วนหนึ่งให้กับสิทธิที่จะซื้อหุ้น โดยพิจารณา ดังนี้

3.1 ถ้าใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นไม่มีมูลค่า กล่าวคือ ณ วันมอบสิทธิซื้อหุ้น ราคาใช้สิทธิซื้อหุ้นสูงกว่าราคาตลาด จะไม่มีการบันทึกบัญชีเกี่ยวกับสิทธิซื้อหุ้น โดยจะบันทึก บัญชีเช่นเดียวกับการนำหุ้นออกขายตามปกติ

ตัวอย่างที่ 6.9 เมื่อวันที่ 12 มกราคม 25x1 บริษัทแห่งหนึ่งได้ออกจำหน่ายหุ้นบุริมสิทธิ ชนิด 5% จำนวน 1,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 80 บาท ในราคาหุ้นละ 100 บาท พร้อมให้สิทธิใน การซื้อหุ้นสามัญที่จะออกใหม่โดย หุ้นบุริมสิทธิ 1 หุ้น ได้รับสิทธิ 1 สิทธิ และต้องใช้ 2 สิทธิซื้อ หุ้นสามัญที่ออกใหม่ได้ 1 หุ้น ในราคาหุ้นละ 120 บาท มูลค่าหุ้นสามัญหุ้นละ 100 บาท ราคา ตลาดของหุ้นสามัญวันนี้ หุ้นละ 110 บาท สิทธิหมดอายุวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 25x1

ระหว่างวันที่ 1 – 14 กุมภาพันธ์ 25x1 ราคาตลาดของหุ้นสามัญหุ้นละ 140 บาท มีผู้มาใช้สิทธิซื้อหุ้นสามัญจำนวน 450 หุ้น

การคำนวณ มูลค่าของสิทธิ พิจารณาจากวันมอบสิทธิ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สิทธิไม่มีมูลค่า} &= \text{ราคาใช้สิทธิซื้อหุ้น} > \text{ราคาตลาด} \\ &= 120 > 110 \end{aligned}$$

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่		รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต		เครดิต	
25x1	12	เงินสด (1,000 x 100)		100,000	-		
ม.ค.		ทุนหุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 80)				80,000	-
		ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ				20,000	-
		นำหุ้นบุริมสิทธิออกจำหน่ายพร้อมสิทธิซื้อ					
		หุ้นสามัญที่ออกใหม่ = $\frac{1,000}{2} = 500$ หุ้น					
ก.พ.	1-14	เงินสด (480 x 120)		57,600	-		
		ทุนหุ้นสามัญ (480 x 100)				48,000	-
		ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ				9,600	-
		มีผู้นำสิทธิมาซื้อหุ้นสามัญที่ออกใหม่จำนวน					
		480 หุ้น					

วันที่สิทธิหมดอายุไม่ต้องบันทึกบัญชีใด ๆ ทั้งสิ้น หรืออาจบันทึกเป็นความทรงจำไว้ก็ได้

3.2 ถ้าใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นสามัญมีมูลค่า กล่าวคือ ณ วันมอบสิทธิซื้อหุ้น ราคาใช้สิทธิต่ำกว่าราคาตลาด ต้องแบ่งราคาขายเป็นมูลค่าของหุ้นและมูลค่าของสิทธิซื้อหุ้นตามอัตราส่วนของมูลค่ายุติธรรมของหุ้นและใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น ในกรณีที่ไม่วางมูลค่ายุติธรรมของหุ้นหรือมูลค่ายุติธรรมของใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น วางมูลค่ายุติธรรมของใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้น แต่ไม่วางมูลค่ายุติธรรมของหุ้น ก็สามารถหารราคาขายของหุ้นได้ โดยนำมูลค่ายุติธรรมของใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นไปหักจากราคาขายรวม จะได้ราคาขายของหุ้น หรือไม่วางมูลค่ายุติธรรมของหุ้น ก็สามารถหารราคาขายของหุ้นได้ โดยนำมูลค่ายุติธรรมของใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นไปหักจากราคาขายรวม จะได้ราคาขายของหุ้น เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 6.10 จากตัวอย่างที่ 6.9 สมมติว่าเมื่อวันที่ 12 มกราคม 25x1 ราคาใช้สิทธิซื้อหุ้นสามัญมีราคาหุ้นละ 105 บาท ในขณะที่หุ้นสามัญมีราคาตลาดหุ้นละ 110 บาท

การคำนวณ มูลค่าของสิทธิ พิจารณาจากวันมอบสิทธิ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สิทธิมีมูลค่า} &= \text{ราคาใช้สิทธิซื้อหุ้น} < \text{ราคาตลาด} \\ &= 105 < 110 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้นสิทธิมีมูลค่าหุ้นละ} &= 110 - 105 \\ &= 5 \text{ บาท} \end{aligned}$$

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่		รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
25x1	12	เงินสด (1,000 x 100)		100,000	-
ม.ค.		หุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 80)			80,000
		สิทธิซื้อหุ้นสามัญ (500 x 5)			2,500
		ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ			17,500
		นำหุ้นบุริมสิทธิออกจำหน่ายพร้อมสิทธิซื้อ			
		หุ้นสามัญที่ออกใหม่ = $\frac{1,000}{2} = 500$ หุ้น			
ก.พ.	1-14	เงินสด (480 x 105)		50,400	-
		หุ้นสามัญ (480 x 100)			48,000
		ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ			2,400
		มีผู้นำสิทธิมาซื้อหุ้นสามัญที่ออกใหม่จำนวน			
		480 หุ้น			

4. สิทธิที่มอบให้กับพนักงานหรือผู้บริหารของบริษัท บริษัทมหาชนจำกัด อาจจะจัดตั้งโครงการให้สิทธิแก่พนักงานเพื่อซื้อหุ้นของบริษัทรูปประสงค์ของการให้สิทธินี้เพื่อกระตุ้นให้พนักงานรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ เพื่อเพิ่มทุนหรือเพื่อเป็นการตอบแทนผลงานของพนักงาน

บริษัทมักจะออกไปสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นให้แก่พนักงานกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนผลงาน ในกรณีนี้ไปสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้นมักจะเป็นชนิดไม่สามารถโอนเปลี่ยนมือได้ แต่หุ้นที่ซื้อจากการใช้สิทธิสามารถโอนเปลี่ยนมือได้

ในแง่ของนักบัญชี ลักษณะสำคัญของโครงการให้สิทธิซื้อหุ้นทุนแก่พนักงานอยู่ที่ว่าโครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแก่บริษัทหรือไม่ ดังนั้นโครงการให้สิทธิซื้อหุ้นแก่พนักงานจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

4.1 โครงการที่ให้สิทธิโดยมิได้ถือเป็นการตอบแทนผลงาน (non-compensatory plans) ตามโครงการนี้บริษัทจะให้สิทธิแก่พนักงานเพื่อซื้อหุ้นทุนของบริษัทในราคาต่ำกว่ามูลค่ายุติธรรมเพียงเล็กน้อย โครงการนี้ไม่ทำให้ค่าใช้จ่ายของบริษัทเพิ่มขึ้น และไม่ทำให้พนักงานได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้น เช่น บริษัทมหาชนจำกัด แห่งหนึ่งได้จัดตั้งโครงการให้สิทธิซื้อหุ้นทุนแก่พนักงาน โครงการนี้ไม่ทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ยกเว้นค่าใช้จ่ายในการออกหุ้น โครงการนี้จึงถือเป็นโครงการที่ไม่ได้ให้สิทธิเป็นการตอบแทนผลงาน หลายบริษัทนำโครงการนี้มาใช้เพื่อลดเงินเดือนหรือค่าจ้างพนักงาน เป็นต้น

FASB Statement No.123 ระบุว่าโครงการให้สิทธิโดยมิได้ถือเป็นการตอบแทนผลงานจะต้องเข้าเกณฑ์ 3 ประการดังนี้ (พรชนก รัตนไพจิตร, 2547, หน้า 48)

4.1.1 พนักงานทุกคนที่ทำงานเต็มเวลา และมีคุณสมบัติตามเงื่อนไขที่บริษัทกำหนดไว้มีสิทธิตามโครงการนี้ทัดเทียมกัน

4.1.2 ส่วนลดในราคาซื้อหุ้นเมื่อเทียบกับมูลค่ายุติธรรมแล้วต้องไม่เกินจำนวนที่มากกว่าของ

4.1.2.1 ส่วนลดต่อหุ้นที่สมเหตุสมผลในการเสนอขายหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลทั่วไป หรือ

4.1.2.2 ค่าใช้จ่ายในการออกหุ้น 1 หุ้น ที่สามารถประหยัดได้ เนื่องจากไม่ต้องนำหุ้นออกขายให้บุคคลทั่วไป

ถ้าส่วนลดจากราคาขายหุ้นน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5% ของมูลค่ายุติธรรมให้ถือว่าเข้าเงื่อนไขในข้อ 2 นี้โดยอัตโนมัติ

4.1.3 โครงการนี้ไม่มีลักษณะสำคัญอื่นใดนอกเหนือจาก

4.1.3.1 พนักงานจะได้รับสิทธิในระยะเวลาอันสั้น (ไม่เกิน 31 วัน นับจากวันที่ได้ตั้งราคาขายเพื่อตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมโครงการหรือไม่)

4.1.3.2 ราคาซื้อหุ้นขึ้นอยู่กับมูลค่ายุติธรรมของหุ้น ณ วันที่ซื้อหุ้นได้เท่านั้น และพนักงานสามารถที่จะยกเลิกการร่วมโครงการก่อนวันที่สามารถนำสิทธิมาซื้อหุ้นได้ โดยพนักงานจะได้รับคืนเงินที่ชำระมาก่อนหน้าแล้ว

ถ้าโครงการให้สิทธิเข้าเงื่อนไขทั้ง 3 ประการข้างต้นก็จัดเป็นโครงการให้สิทธิโดยมิได้ถือเป็นการตอบแทนผลงาน เพราะไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนให้พนักงาน วิธีการบัญชีสำหรับใช้กับโครงการให้สิทธิเป็นการตอบแทนผลงานเรียกว่าวิธีมูลค่ายุติธรรม (fair value method) โดยจะบันทึกสิทธิซื้อหุ้นในราคามูลค่ายุติธรรม ณ วันที่ออกสิทธิซื้อหุ้น

4.2 โครงการที่ให้สิทธิเป็นการตอบแทนผลงาน (compensatory plans) เป็นโครงการที่ไม่เข้าเงื่อนไขตามข้อ 4.1 โครงการนี้จะทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และพนักงานได้ผลตอบแทนจากโครงการ โดยบริษัทต้องระบุราคาของหุ้นที่พนักงานจะจ่ายซื้อซึ่งจะต่ำกว่ามูลค่ายุติธรรมมาก ในบางครั้งพนักงานอาจได้รับหุ้นโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เลย นอกจากเงินเดือนที่จ่ายเป็นเงินสดแล้ว หลายบริษัทอาจได้จัดตั้งโครงการที่มีหุ้นเป็นฐานในการตอบแทนผลงาน นั่นคือ บริษัทจะจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจ่ายผลตอบแทนให้แก่พนักงานเพื่อแลกเปลี่ยนกับบริการที่ได้รับจากพนักงาน โดยพนักงานอาจจะได้รับหุ้น ใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น หรือตราสารทุนอื่น ๆ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะเรื่องของการให้สิทธิซื้อหุ้นเท่านั้น เพราะเป็นโครงการที่พบเห็นได้มากที่สุด การบันทึกบัญชีให้ใช้วิธีมูลค่าที่มีอยู่ในตัว (intrinsic value) โดยคำนวณค่าตอบแทนจากผลต่างระหว่างราคาตลาดของหุ้นกับราคาใช้สิทธิซื้อหุ้น

ตัวอย่างที่ 6.11 ในวันที่ 30 กันยายน 25x1 คณะกรรมการของบริษัท อุ่นใจ จำกัด ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ให้ออกสิทธิที่โอนเปลี่ยนมือไม่ได้ เพิ่มเติมจากเงินเดือนให้แก่ผู้บริหารระดับสูงในวันที่ 1 มกราคม 25x2 ในการซื้อหุ้นสามัญจำนวน 10,000 หุ้นมูลค่าหุ้นละ 10 บาทได้ในราคาหุ้นละ 20 บาท โดยจะใช้สิทธิซื้อหุ้นสามัญได้หลังวันที่ 31 ธันวาคม 25x2 สิทธินี้มีอายุใช้ได้ถึงเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 25x6 และผู้บริหารต้องทำงานในบริษัทนี้ด้วย ราคาตลาดของหุ้นสามัญ ณ วันที่ 1 มกราคม 25x2 เท่ากับ 22 บาท สิทธิซื้อหุ้นมีมูลค่ายุติธรรมฉบับละ 5 บาท ในระหว่างปี 25x4 หุ้นสามัญมีราคาตลาดหุ้นละ 26 บาท มีผู้นำสิทธิมาใช้ซื้อหุ้น 75 % ที่เหลือปล่อยให้สิทธิหมดอายุ

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

	วิธีมูลค่าที่มีอยู่ในตัว	วิธีมูลค่ายุติธรรม
ผลตอบแทนพนักงานทั้งสิ้น	10,000 หุ้น x (22-20) = 20,000 บาท	10,000 หุ้น x 5 = 50,000 บาท
ค่าตอบแทนต่อปี	20,000 ÷ 2 = 10,000 บาท	50,000 ÷ 2 = 25,000 บาท
31 ธ.ค. ปี x2 ,x3	ค่าตอบแทนพนักงาน 10,000 สิทธิซื้อหุ้น 10,000	ค่าตอบแทนพนักงาน 25,000 สิทธิซื้อหุ้น 25,000
ในระหว่างปี 25x4 (วันที่ใช้สิทธิซื้อหุ้น)	เงินสด (7,500 x 20) 150,000 สิทธิซื้อหุ้น (20,000 x 75%) 15,000 หุ้นสามัญ (10,000 x 10) 100,000 ส่วนเกินมูลค่า หุ้นสามัญ 65,000	เงินสด (7,500 x 20) 150,000 สิทธิซื้อหุ้น (50,000 x 75%) 37,500 หุ้นสามัญ (10,000 x 10) 100,000 ส่วนเกินมูลค่า หุ้นสามัญ 87,500
31 ธ.ค. 25x6 วันที่สิทธิหมดอายุ	สิทธิซื้อหุ้น 5,000 ส่วนเกินทุนจากการไม่ใช้ สิทธิซื้อหุ้น 5,000	สิทธิซื้อหุ้น 12,500 ส่วนเกินทุนจากการไม่ใช้ สิทธิซื้อหุ้น 12,500

การไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิ

การไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิ (retirement of callable and redeemable preferred stock) เป็นหุ้นบุริมสิทธิที่สามารถเรียกไถ่คืนได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด ในราคาที่ระบุไว้ ทั้งนี้การไถ่ถอนหุ้นควรมีการจ่ายปันผลที่ค้างชำระก่อน และโดยปกติราคาไถ่ถอน (call price) มักจะกำหนดไว้สูงกว่าราคาตามมูลค่าหุ้น

การไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิมีการ โอนปิดบัญชีทุนหุ้นบุริมสิทธิพร้อมบัญชีส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นหรือบัญชีส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น (ถ้ามี) ตามสัดส่วนของการไถ่ถอน การบันทึกบัญชีการไถ่ถอนหุ้นจำแนกได้ดังนี้

1. ราคาไถ่ถอนสูงกว่ามูลค่าทั้งหมดของหุ้นบุริมสิทธิ ให้โอนปิดบัญชีทุนหุ้นบุริมสิทธิและบัญชีส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้น หรือส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น และโอนปิดผลต่างเข้าบัญชีกำไรสะสม เนื่องจากมีผลขาดทุนเกิดขึ้นจากการไถ่ถอน

ตัวอย่างที่ 6.12 บริษัทแห่งหนึ่งจำหน่ายหุ้นบุริมสิทธิชนิดเรียกไถ่ถอนได้จำนวน 1,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ในราคาหุ้นละ 104 บาท ต่อมาบริษัทได้เรียกหุ้นบุริมสิทธิมาไถ่ถอน ในราคาหุ้นละ 108 บาท

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	เงินสด (1,000 x 104)		104,000	-
	หุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 100)			100,000
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ			4,000
	จำหน่ายหุ้นบุริมสิทธิชนิดเรียกไถ่ถอนได้ จำนวน 1,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ในราคาหุ้นละ 104 บาท			
	หุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 100)		100,000	-
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 4)		4,000	-
	กำไรสะสม (ผลต่าง)		4,000	-
	เงินสด (1,000 x 108)			108,000
	บริษัทไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิในราคาหุ้นละ 108 บาท			

2. ราคาไถ่ถอนต่ำกว่ามูลค่าทั้งหมดของหุ้นบุริมสิทธิ ให้โอนปิดบัญชีหุ้นบุริมสิทธิและบัญชีส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้น หรือส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น และผลต่างให้โอนปิดไปบัญชีส่วนเกินทุนจากการไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิ

ตัวอย่างที่ 6.13 จากตัวอย่างที่ 6.12 สมมติว่าให้บริษัทไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิในราคาหุ้นละ 97 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
	เงินสด (1,000 x 104)		104,000 -	
	หุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 100)			100,000 -
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ			4,000 -
	จำหน่ายหุ้นบุริมสิทธิชนิดเรียกไถ่ถอนได้ จำนวน 1,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ในราคาหุ้นละ 104 บาท			
	หุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 100)		100,000 -	
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ (1,000 x 4)		4,000 -	
	เงินสด (1,000 x 97)			97,000 -
	ส่วนเกินทุนจากการไถ่ถอนหุ้น บุริมสิทธิ			4,000 -
	บริษัทไถ่ถอนหุ้นบุริมสิทธิในราคาหุ้นละ 97 บาท			

การแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ

การแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ (convertible preferred stock) เป็นการให้สิทธิพิเศษที่บริษัทมหาชนจำกัด อาจออกหุ้นบุริมสิทธิชนิดแปลงสภาพได้ ซึ่งให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นในการแปลงสภาพหุ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยหุ้นบุริมสิทธิอาจแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญหรือหุ้นกู้ในอัตราที่กำหนดไว้ ตามปกติแล้วเมื่อมีผู้นำหุ้นบุริมสิทธิมาแปลงสภาพ บริษัทจะต้องจัดเตรียมหุ้นที่จะให้แก่ผู้ขอแปลงสภาพไว้ให้เพียงพอจนถึงวันใช้สิทธิแปลงสภาพหรือวันที่สิทธิแปลงสภาพหมดอายุลง ถ้าหุ้นบุริมสิทธิเป็นชนิดสะสม และมีเงินปันผลค้างอยู่ ณ วันแปลงสภาพ บริษัทต้องจ่ายคืนเงินปันผลค้างด้วย

ณ วันที่มีการแปลงสภาพหุ้น บัญชีทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับหุ้นที่ขอแปลงสภาพจะถูกปิดไปและบันทึกหุ้นใหม่ขึ้นบัญชีในราคาตามมูลค่า ถ้ามีผลต่างทางด้านเครดิตจะบันทึกบัญชีส่วนเกินทุนจากการแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ ผลต่างทางด้านเดบิตจะลดยอดบัญชีกำไรสะสม การบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการแปลงสภาพหุ้นจำแนกได้ดังนี้

1. ราคาหุ้นชนิดใหม่ที่แปลงสภาพสูงกว่าราคาตามบัญชีของหุ้นเดิม ให้โอนปิดบัญชีทุนหุ้นบุริมสิทธิ พร้อมส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นหรือส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น ผลต่างที่เกิดขึ้นให้โอนปิดไปบัญชีกำไรสะสม ซึ่งเกิดจากการขาดทุนจากการแปลงสภาพหุ้น

ตัวอย่างที่ 6.14 บริษัทแห่งหนึ่งมีทุนหุ้นบุริมสิทธิชนิดแปลงสภาพได้ ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท จำนวน 500 หุ้น ในราคาหุ้นละ 110 บาท โดยมีเงื่อนไขในการแปลงสภาพหุ้นว่าหุ้นบุริมสิทธิ 1 หุ้น สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้ 2 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 75 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต		เครดิต	
	ทุนหุ้นบุริมสิทธิ (500 x 100)		50,000	-		
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ (500 x 10)		5,000	-		
	กำไรสะสม		45,000	-		
	เงินสด (1,000 x 75)				75,000	-
	แปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิเป็นหุ้นสามัญในอัตรา 1:2 ราคาตามมูลค่าหุ้นสามัญหุ้นละ 75 บาท					

2. ราคาหุ้นชนิดใหม่ที่แปลงสภาพต่ำกว่าราคาตามบัญชีของหุ้นเดิม ให้โอนปิดบัญชีทุนหุ้นบุริมสิทธิ พร้อมส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นหรือส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น ผลต่างที่เกิดขึ้นให้โอนปิดไปบัญชีส่วนเกินทุนจากการแปลงสภาพหุ้น

ตัวอย่างที่ 6.15 จากตัวอย่างที่ 6.14 สมมติว่าหุ้นสามัญมีราคาตามมูลค่าหุ้นละ 40 บาท
การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	ทุนหุ้นบุริมสิทธิ (500 x 100)		50,000	-
	ส่วนเกินกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ (500 x 10)		5,000	-
	เงินสด (1,000 x 40)			40,000
	ส่วนเกินทุนจากการแปลงสภาพหุ้น บุริมสิทธิ			15,000
	แปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิเป็นหุ้นสามัญในอัตรา 1:2 ราคาตามมูลค่าหุ้นสามัญหุ้นละ 40 บาท			

การปรับปรุงทุนใหม่

การปรับปรุงทุนใหม่ (quasi-reorganization) บริษัทมหาชนจำกัดที่มีขาดทุนต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายปีจนมียอดขาดทุนสะสมเป็นจำนวนมาก อาจเนื่องมาจากการบันทึกสินทรัพย์ในราคาสูงเกินไป ทำให้ต้องบันทึกค่าเสื่อมราคาสูงไปด้วย หรือประมาณหนี้สูญมากเกินไป หรือเนื่องจากการดำเนินงานที่ผิดพลาด ต่อมาบริษัทได้ปรับปรุงการบริหารงานจนเริ่มมีกำไร แต่ก็ยังไม่สามารถไปชดเชยขาดทุนสะสมซึ่งมีอยู่จำนวนมากได้ ทำให้บริษัทไม่สามารถจ่ายเงินปันผล และบุคคลภายนอกอาจมองว่าบริษัทมีฐานะการเงินไม่ดี ฉะนั้นเพื่อเปิดโอกาสให้บริษัทได้เริ่มต้นใหม่ และแสดงฐานะการเงินที่ดีขึ้น จึงให้บริษัททำการปรับปรุงทุนใหม่เพื่อให้บริษัทมียอดในบัญชีสินทรัพย์หนี้สิน เงินทุนตามกฎหมาย และกำไรสะสมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยการปรับปรุงทุนสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. การเพิ่มทุน เป็นการเพิ่มจำนวนหุ้นหรือมูลค่าหุ้น โดยบริษัทมหาชนจะเพิ่มทุนจากจำนวนที่จดทะเบียนไว้แล้วได้โดยการออกหุ้นใหม่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้การออกหุ้นเพิ่มทุนจะกระทำใ้ภายใต้เงื่อนไขดังนี้ (สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, และคนอื่น ๆ, 2547, หน้า 75 - 79)

1.1 หุ้นทั้งหมดได้ออกจำหน่ายและได้รับชำระค่าหุ้นครบถ้วนแล้ว หรือในกรณีหุ้นยังจำหน่ายไม่ครบ หุ้นที่เหลือต้องเป็นหุ้นที่ออกเพื่อรองรับหุ้นกู้แปลงสภาพหรือใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น

1.2 ที่ประชุมผู้ถือหุ้นลงมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนเสียงทั้งหมดของผู้ถือหุ้นซึ่งมาประชุมและมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน และ

1.3 นำมตินั้นไปจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทุนจดทะเบียนต่อนายทะเบียนภายใน 40 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมลงมติดังกล่าว

หุ้นที่เพิ่มขึ้นนี้จะเสนอขายทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ และจะเสนอขายให้แก่ผู้ถือหุ้นตามส่วนจำนวนที่ผู้ถือหุ้นแต่ละคนมีอยู่ก่อนแล้ว หรือจะเสนอขายต่อประชาชนหรือบุคคลอื่นไม่ว่าทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้

เมื่อบริษัทจำหน่ายหุ้นเพิ่มได้บางส่วนแล้วบริษัทจะขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทุนชำระแล้วต่อนายทะเบียนโดยแบ่งออกเป็นงวด งวดละไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของจำนวนหุ้นที่เสนอขายก็ได้ แต่ต้องกำหนดไว้ในหนังสือชี้ชวนหรือในเอกสารเกี่ยวกับการเสนอขายหุ้นต่อประชาชนด้วย ทั้งนี้ให้บริษัทขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทุนชำระแล้วภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับชำระค่าหุ้นครบตามจำนวนที่เสนอขายและกำหนดไว้ในหนังสือชี้ชวนหรือในเอกสารที่เกี่ยวกับการเสนอขายหุ้นต่อประชาชน ในการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทุนชำระแล้ว บริษัทต้องส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทเฉพาะผู้ถือหุ้นที่เพิ่ม โดยระบุชื่อ สัญชาติ ที่อยู่ จำนวนหุ้นที่ถือและเลขที่ใบหุ้นไปด้วย

2. การลดทุน บริษัทจะลดทุนจากจำนวนที่จดทะเบียนไว้แล้วได้โดยการลดมูลค่าหุ้นแต่ละหุ้นให้ต่ำกว่าหรือลดจำนวนหุ้นให้น้อยลงก็ได้ แต่จะลดทุนลงไปให้ถึงต่ำกว่าจำนวน 1 ใน 4 ของทุนทั้งหมดไม่ได้ ในกรณีที่บริษัทขาดทุนสะสม และได้มีการชดเชยผลขาดทุนสะสมอยู่ บริษัทอาจลดทุนให้เหลือต่ำกว่าจำนวน 1 ใน 4 ของทุนทั้งหมดก็ได้ การลดมูลค่าหุ้นหรือลดจำนวนหุ้นจะทำได้ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

2.1 ที่ประชุมผู้ถือหุ้นลงมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนเสียงทั้งหมดของผู้ถือหุ้นซึ่งมาประชุมและมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน และบริษัทต้องนำมตินั้นไปขอจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมลงมติ

2.2 ที่ประชุมผู้ถือหุ้นอาจลงมติให้ลดทุนโดยวิธีตัดหุ้นจดทะเบียนที่จำหน่ายไม่ได้ หรือที่ยังมิได้นำออกจำหน่าย เมื่อที่ประชุมมีมติแล้วให้บริษัทขอจดทะเบียนลดทุนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมลงมติ

2.3 บริษัทต้องมีมติแจ้งการลดทุนไปยังเจ้าหน้าที่ของบริษัททราบภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ที่ประชุมผู้ถือหุ้นลงมติโดยกำหนดเวลาให้ส่งคำคัดค้านภายใน 2 เดือนนับวันที่ได้รับ หนังสือแจ้งมตินั้น และให้บริษัทลงโฆษณามตินั้นทางหนังสือพิมพ์ภายในกำหนดเวลา 14 วัน ถ้ามีการคัดค้าน บริษัทจะลดทุนมิได้จนกว่าจะได้ชำระหนี้หรือให้ประกันเพื่อหนี้นั้นแล้ว

2.4 เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ 2.1 – 2.4 แล้วให้บริษัทขอจดทะเบียนลดทุนต่อ นายทะเบียนภายในกำหนดเวลา ดังนี้

2.4.1 ภายใน 14 วันนับแต่วันที่พ้นกำหนดตาม ข้อ 2.3 ในกรณีที่ไม่มี เจ้าหนี้คัดค้าน หรือ

2.4.2 ภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับชำระหนี้หรือให้อาประกันเพื่อหนี้นี้ใน กรณีที่มีเจ้าหนี้คัดค้าน

ตัวอย่างที่ 6.16 ต่อไปนี้เป็นงบดุลของบริษัท กอไฟ จำกัด ก่อนการปรับปรุงทุน

บริษัท กอไฟ จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x1

(หน่วย:บาท)

สินทรัพย์

สินทรัพย์หมุนเวียน		10,000
ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์	900,000	
หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม	<u>250,000</u>	<u>650,000</u>
รวมสินทรัพย์		<u>660,000</u>

หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น

หนี้สิน		360,000
ทุนหุ้นสามัญ (จดทะเบียนและจำหน่ายแล้ว 50,000หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 10 บาท)		500,000
กำไรสะสม		<u>(200,000)</u>
รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น		<u>660,000</u>

บริษัทได้ดำเนินการปรับปรุงทุนดังนี้

1. ปรับราคาทุนของที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ใหม่ให้มีมูลค่ายุติธรรม เท่ากับ 800,000 บาท และลดค่าเสื่อมราคาสะสมลง 50,000 บาท
  2. ลดราคาตามมูลค่าหุ้นของหุ้นสามัญ จากราคาตามมูลค่าหุ้นละ 10 บาท เป็นราคาหุ้นละ 4 บาท
  3. ให้นำส่วนเกินทุนจากการลดทุนไปชดเชยผลขาดทุนสะสม
- การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	ค่าเสื่อมราคาสะสม		50,000	-
	กำไรสะสม		50,000	-
	ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ ปรับปรุงที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ให้เป็น มูลค่ายุติธรรม			100,000
	ทุนหุ้นสามัญ (50,000 x (10 - 4)) ส่วนเกินทุนจากการลดมูลค่าหุ้น บันทึกการปรับลดราคาตามมูลค่าหุ้น		300,000	-
	ส่วนเกินทุนจากการลดมูลค่าหุ้น กำไรสะสม		250,000	-
	นำส่วนเกินทุนไปลดยอดขาดทุนสะสม			250,000

จากตัวอย่างที่ 6.16 การนำส่วนเกินทุนจากการลดมูลค่าหุ้นไปชดเชยผลขาดทุนสะสมจะชดเชยได้เพียงผลขาดทุนสะสมรวมกับผลขาดทุนที่ปรับปรุงรายการที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ (200,000 + 50,000) เท่านั้น ไม่ควรนำส่วนเกินทุนจากการลดมูลค่าหุ้นไปแสดงเป็นกำไรสะสม เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้การแสดงกำไรในบัญชีกำไรสะสมควรเกิดจากการจากการดำเนินงาน หลังจากลดทุนแล้วงบดุลของบริษัท กอ ไร่ จำกัด เป็นดังนี้

บริษัท กอไฟ จำกัด
งบดุล
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x1

(หน่วย:บาท)

สินทรัพย์

สินทรัพย์หมุนเวียน		10,000
ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์	800,000	
หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม	<u>200,000</u>	<u>600,000</u>
รวมสินทรัพย์		<u>610,000</u>

หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น

หนี้สิน		360,000
ทุนหุ้นสามัญ (จดทะเบียนและจำหน่ายแล้ว 50,000หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 4 บาท)		200,000
ส่วนเกินทุนจากการลดมูลค่าหุ้น		50,000
กำไรสะสม		<u>-</u>
รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น		<u>610,000</u>

การแบ่งแยกหุ้น

การแบ่งแยกหุ้น (stock splits) เป็นการเปลี่ยนแปลงในราคาตามมูลค่าหุ้น หรือการเปลี่ยนแปลงในจำนวนหุ้น แต่จะไม่ทำให้มูลค่ารวมของหุ้นเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้บริษัทอาจจะตัดสินใจแบ่งแยกหุ้น เมื่อมูลค่ายุติธรรมของหุ้นสามัญของบริษัทมีราคาสูงมาก ซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้

1. การแตกหุ้น (stock split up) หมายถึง การเพิ่มจำนวนหุ้น แต่ราคาตามมูลค่าหุ้นจะลดลง โดยที่มูลค่ารวมไม่เปลี่ยนแปลง

การบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการแบ่งแยกหุ้นจำแนกได้ดังนี้

1.1 บันทึกเป็นความทรงจำ การบันทึกเป็นความทรงจำจะบันทึกว่ามีการแบ่งแยกหุ้นในอัตรา และราคาตามมูลค่าหุ้นเป็นเท่าใด

ตัวอย่างที่ 6.17 บริษัทแห่งหนึ่ง มีทุนจดทะเบียนจำหน่ายและออกใบหุ้นไปแล้วจำนวน 10,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท นำออกจำหน่ายในราคาหุ้นละ 110 บาท ต่อมาบริษัทได้ทำการ แบ่งแยกหุ้นจาก 1 หุ้นเดิมเป็น 2 หุ้นใหม่ ราคาตามมูลค่าลดลงเหลือหุ้นละ 50 บาท การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	บันทึกความทรงจำ : บริษัทได้ทำการ แบ่งแยกหุ้นจาก 1 หุ้นเดิมเป็น 2 หุ้นใหม่ และมูลค่าลดลงเหลือหุ้นละ 50 บาท			

1.2 บันทึกรายการบัญชี โดยโอนปีบัญชีทุนของหุ้นเดิมไปยังบัญชีทุนหุ้นใหม่ พร้อมกับเรียกใบหุ้นเดิมคืนและออกใบหุ้นใหม่ไปแทน

ตัวอย่างที่ 6.18 จากตัวอย่างที่ 6.17 ให้นำการแบ่งแยกหุ้นมาบันทึกบัญชี การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	ทุนหุ้นสามัญ (10,000 x 100)		1,000,000	-
	ทุนหุ้นสามัญ (20,000 x 50)			1,000,000
	บันทึกการแบ่งแยกหุ้น			-

2. การรวมหุ้น (stock split down) หมายถึง การลดลงของจำนวนหุ้น แต่ราคาตามมูลค่าหุ้นจะเพิ่มขึ้น โดยที่มูลค่ารวมไม่เปลี่ยนแปลง

การบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการแบ่งแยกหุ้นจำแนกได้ดังนี้

2.1 บันทึกเป็นความทรงจำ การบันทึกเป็นความทรงจำจะบันทึกว่ามีการแบ่งแยกหุ้นในอัตรา และราคาตามมูลค่าหุ้นเป็นเท่าใด

ตัวอย่างที่ 6.19 บริษัทแห่งหนึ่ง มีทุนจดทะเบียนจำหน่ายและออกใบหุ้นไปแล้วจำนวน 10,000 หุ้น ราคาตามมูลค่าหุ้นละ 100 บาท นำออกจำหน่ายในราคาหุ้นละ 110 บาท ต่อมาบริษัทได้ทำการรวมหุ้นจาก 10 หุ้นเดิมเป็น 1 หุ้นใหม่

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	บันทึกความทรงจำ : บริษัทได้ทำการแบ่งรวมหุ้นจาก 10 หุ้นเดิมเป็น 1 หุ้นใหม่ และมูลค่าลดลงเหลือหุ้นละ 1,000 บาท			

1.2 บันทึกรายการบัญชี โดยโอนปิดบัญชีทุนของหุ้นเดิมไปยังบัญชีทุนหุ้นใหม่ พร้อมกับเรียกใบหุ้นเดิมคืนและออกใบหุ้นใหม่ไปแทน

ตัวอย่างที่ 6.20 จากตัวอย่างที่ 6.19 ให้นำการแบ่งแยกหุ้นมาบันทึกบัญชี

การบันทึกบัญชีเป็นดังนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วันที่	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต	เครดิต
	ทุนหุ้นสามัญ (10,000 x 100)		1,000,000	-
	ทุนหุ้นสามัญ (1,000 x 1,000)			1,000,000
	บันทึกการแบ่งรวมหุ้น			-

สรุป

การเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อทุนเรือนหุ้น ส่วนเกินทุน หรือกำไรสะสม โดยมีสาเหตุมาจากหุ้นที่ซื้อคืน สิทธิในการซื้อหุ้น การไถ่คืนหุ้นบุริมสิทธิ การแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ การปรับปรุงทุน การแบ่งแยกหุ้น

หุ้นที่ซื้อคืน การซื้อคืนหุ้นของบริษัทอาจมีสาเหตุมาจากราคาหุ้นในท้องตลาดมีราคาตกต่ำ เพื่อนำมาใช้ในโครงการให้สิทธิแก่พนักงาน เพื่อแลกเปลี่ยนกับหลักทรัพย์หรือสินทรัพย์ เพื่อนำมาจ่ายหุ้นปันผล เพื่อให้กำไรต่อหุ้นเพิ่มขึ้น หรือเพื่อกำจัดผู้ถือหุ้นบางจำพวก ซึ่งการบันทึกบัญชีจะใช้วิธีราคาทุน โดยบันทึกด้วยราคาทุนที่จ่ายซื้อ และอาจขายหุ้นที่ซื้อคืนเท่ากับราคาทุนที่ซื้อคืน ขายราคาสูงกว่าราคาทุนที่ซื้อคืน หรือขายราคาต่ำกว่าราคาทุนที่ซื้อคืน

สิทธิในการซื้อหุ้น เป็นการทำสิทธิซื้อหุ้นของบริษัทในราคาที่กำหนดภายในระยะเวลาหนึ่ง แบ่งได้ 3 กรณี คือ การให้สิทธิผู้ถือหุ้นเดิมที่จะซื้อหุ้นออกใหม่ได้ก่อนบุคคลภายนอก การให้สิทธิเพื่อตอบแทนค่าบริการ และการขายหุ้นพร้อมใบสำคัญแสดงสิทธิที่จะซื้อหุ้น

การไถ่คืนหุ้นสามัญ เป็นหุ้นบุริมสิทธิที่สามารถเรียกไถ่คืนได้ก่อนวันที่ที่กำหนดในราคาที่ระบุไว้ หรืออาจเป็นหุ้นที่ให้สิทธิกับผู้ถือหุ้นที่จะขอให้นำหุ้นมาไถ่คืนภายใต้เงื่อนไขและราคาที่ผู้ถือหุ้นกำหนด ซึ่งราคาไถ่คืนอาจเท่ากับราคาตามมูลค่า หรือสูงกว่าราคาตามมูลค่าก็ได้

การแปลงสภาพหุ้นบุริมสิทธิ เป็นหุ้นบุริมสิทธิชนิดแปลงสภาพได้ โดยแปลงสภาพในช่วงระยะเวลาหนึ่งซึ่งอาจแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญ หรือหุ้นกู้

การปรับปรุงทุน การปรับปรุงทุนมีสาเหตุมาจากการที่บริษัทเกิดผลขาดทุนสะสมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้การปรับปรุงทุนสามารถทำได้โดยการเพิ่มทุน หรือการลดทุน

การแบ่งแยกหุ้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การแตกหุ้น และการรวมหุ้น การแตกหุ้นเป็นการเพิ่มจำนวนหุ้น แต่ราคาตามมูลค่าหุ้นจะลดลง โดยที่มูลค่ารวมไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนการรวมหุ้นเป็นการลดลงของจำนวนหุ้น แต่ราคาตามมูลค่าหุ้นจะเพิ่มขึ้น โดยที่มูลค่ารวมไม่เปลี่ยนแปลง

แบบฝึกหัดท้ายบท

1. การเปลี่ยนแปลงในส่วนของเงินทุน ของบริษัทจำกัด อาจเกิดขึ้นได้ในกรณีใดบ้าง
2. หุ้นทุนซื้อคืน หมายถึงอะไร
3. สิทธิซื้อหุ้นที่ออกใหม่ หมายถึงอะไร
4. การแปลงสภาพหุ้น หมายถึงอะไร
5. การปรับปรุงทุนใหม่ หมายถึงอะไร
6. บริษัท จิรายุ จำกัด ออกจำหน่ายหุ้นสามัญ 50,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 5 บาท บริษัท ตัดสินใจที่จะขายหุ้นเพิ่มเติมอีก 25,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 12 บาท โดยให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นเดิมที่จะซื้อหุ้นใหม่ (1 สิทธิต่อ 1 หุ้น) โดยสิทธิ 2 ใบ สามารถซื้อหุ้นใหม่ได้ 1 หุ้น ในราคาหุ้นละ 12 บาท สิทธิหมดอายุ ณ วันที่ 16 เมษายน 25x2
ให้ทำ บันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไปของบริษัท จิรายุ จำกัด ตามวันต่าง ๆ ดังนี้
  1. วันที่ 15 มกราคม 25x2 วันประกาศที่จะออกสิทธิซื้อหุ้น โดยจะออกสิทธิให้ในวันที่ 1 มีนาคม 25x2
  2. วันที่ 1 มีนาคม 25x2 ออกสิทธิซื้อหุ้นให้ทั้งหมด ณ วันที่หุ้นมีราคาตลาด หุ้นละ 12.50 บาท
  3. วันที่ 27 มีนาคม 25x2 มีผู้ถือหุ้นนำสิทธิมาใช้ซื้อหุ้น 98% ของสิทธิที่ออกให้
  4. วันที่ 16 เมษายน 25x2 สิทธิที่เหลือไม่นำมาใช้จนหมดกำหนด
7. บริษัท พร จำกัด แสดงส่วนของผู้ถือหุ้น ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x0 หุ้นสามัญ ราคามูลค่าหุ้นละ 100 บาท จดทะเบียน 80,000 หุ้น ออกจำหน่ายและอยู่ในมือของผู้ถือหุ้น 50,000 หุ้น และให้สิทธิแก่พนักงานที่จะซื้อหุ้นได้ 2,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 120 บาท การให้สิทธินี้ไม่ได้คิดมูลค่าให้ 5,000,000 บาท ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ 400,000 บาท กำไรสะสม 3,000,000 บาท
25x1
เม.ย. 30 บริษัทขายหุ้นกู้มูลค่า 500,000 บาท ในราคาตามมูลค่า โดยหุ้นกู้มูลค่า 1,000 บาท มีสิทธิซื้อหุ้นสามัญได้ 5 หุ้น ในราคาหุ้นละ 150 บาท ภายในระยะเวลา 2 ปี ในวันที่หุ้นสามัญมีราคาตลาดหุ้นละ 130 บาท

ช.ค. 31 ได้ออกหุ้นสามัญให้กับพนักงาน จำนวน 2,000 หุ้น ตามข้อตกลงในการให้สิทธิซื้อหุ้น และในวันนี้ผู้ถือหุ้นกู้ใช้สิทธิซื้อหุ้นสามัญ 1,500 หุ้น กำไรสุทธิสำหรับปี 25x0 เท่ากับ 290,000 บาท

25x2

ม.ค. 3 บริษัทได้ออกสิทธิให้ผู้ถือหุ้นสามัญ (1 สิทธิต่อ 1 หุ้น) โดยผู้ถือหุ้นสามัญสามารถนำสิทธิจำนวน 10 ใบ มาซื้อหุ้นสามัญได้ในราคาหุ้นละ 180 บาท สิทธิมีอายุ 30 วัน ณ วันนี้หุ้นสามัญมีราคาตลาดของหุ้นละ 200 บาท เมื่อครบกำหนด ปรากฏว่ามีผู้ที่ไม่นำสิทธิมาใช้จำนวน 6,000 สิทธิ นอกนั้นได้นำสิทธิมาใช้ซื้อหุ้นสามัญ และบริษัทได้ออกใบหุ้นให้ไปแล้ว

ช.ค. 31 ได้ออกหุ้นสามัญให้กับพนักงานตามข้อตกลงอีก 500 หุ้น และผู้ถือหุ้นกู้ใช้สิทธิซื้อหุ้นสามัญอีก 1,000 หุ้น กำไรสุทธิสำหรับปี 25x2 เท่ากับ 700,000 บาท และจ่ายเงินสดปันผลหุ้นละ 2 บาท

ให้ทำ บันทึกรายการข้างต้นในสมุดรายวันทั่วไป

8. ส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท ริสา จำกัด มีดังนี้

หุ้นบุริมสิทธิ มูลค่าหุ้นละ 100 บาทออกจำหน่าย 1,000 หุ้น	100,000
หุ้นสามัญ มูลค่าหุ้นละ 50 บาท ออกจำหน่าย 1,000 หุ้น	50,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ	5,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	2,000
กำไรสะสม	20,000

หุ้นบุริมสิทธิเป็นชนิดแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้

ให้ทำ บันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไป ในแต่ละกรณี ดังต่อไปนี้

1. หุ้นบุริมสิทธิ 1 หุ้น สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้ 1 หุ้น
2. หุ้นบุริมสิทธิ 1 หุ้น สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้ 3 หุ้น
3. หุ้นบุริมสิทธิ 1 หุ้น สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้ 5 หุ้น บวกเงินสดคิด

จากหุ้นสามัญอีกหุ้นละ 35 บาท

9. งบดุลเฉพาะส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท ไทยลอย จำกัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x1 หุ้นสามัญ จดทะเบียน 1,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ออกจำหน่ายและออกไปหุ้นแล้ว 5,000 หุ้น 500,000 หุ้นบุริมสิทธิ 5% จดทะเบียนและอยู่ในมือผู้ถือหุ้น 5,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 50 บาท ได้คืนได้ในราคาตามมูลค่า 250,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	25,000
ส่วนลดมูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ	(50,000)
กำไรสะสม	<u>300,000</u>
รวม	<u>1,025,000</u>

รายการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหุ้นทุนของบริษัท ตั้งแต่ต้นปีจนถึง 31 ธันวาคม 25x2 เป็นดังนี้

1. ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืนมา 1,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 120 บาท (บันทึกวิธีราคาทุน)

2. ให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นสามัญ (1 สิทธิต่อ 1 หุ้น) ที่จะซื้อหุ้นสามัญที่ออกจำหน่ายใหม่ ของหุ้นละ 140 บาท และจะต้องใช้สิทธิภายใน 30 มิถุนายน 25x2 ราคาตลาดของหุ้นสามัญ ณ วันให้สิทธิหุ้นละ 150 บาท และปรากฏว่ามีผู้มาใช้สิทธิเพียง 3,000 หุ้น นอกนั้นไม่มีการใช้สิทธิ

3. ขายหุ้นสามัญที่ซื้อกลับคืนมาทั้งหมดในราคาหุ้นละ 100 บาท

4. ได้คืนหุ้นบุริมสิทธิจำนวน 1,000 หุ้น

5. กำไรสุทธิสำหรับปี 25x1 จำนวน 100,000 บาท

ให้ทำ บันทึกรายการดังกล่าวในสมุดรายวันทั่วไปของบริษัทในปี 25x2

10. งบดุลเฉพาะส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท ทีโอ จำกัด ณ วันที่ 30 มิถุนายน 25x2 เป็นดังนี้
ทุนเรือนหุ้น :

หุ้นสามัญจดทะเบียน 2,000 หุ้น ออกจำหน่ายแล้ว	
1,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 25 บาท	25,000
หุ้นบุริมสิทธิ 5% จดทะเบียนและออกจำหน่าย 1,000 หุ้น	
มูลค่าหุ้นละ 10 บาท ราคาได้คืนหุ้นละ 12.50 บาท	
อัตราแปลงสภาพ 2 หุ้นบุริมสิทธิต่อ 1 หุ้นสามัญ	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	3,000
ส่วนลดมูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ	(1,000)
กำไรสะสม	<u>30,000</u>
รวม	<u>67,000</u>

ในระยะต่อมา ได้มีรายการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับทุน เป็นดังนี้

- ก.ค. 1 ได้คืนหุ้นบุริมสิทธิ 5% 500 หุ้น ตามเงื่อนไขที่กำหนด
- ส.ค. 1 ออกจำหน่ายหุ้นสามัญ 200 หุ้น ในราคาตามมูลค่า และในการจำหน่ายหุ้นนี้ได้ออกใบมอบสิทธิในการซื้อหุ้นบุริมสิทธิ 5% จำนวน 200 หุ้นในราคาหุ้นละ 15 บาท ราคาตลาดของหุ้นบุริมสิทธิ 5% ในวันนี้หุ้นละ 18 บาท ในวันที่ 15 สิงหาคม มีผู้ซื้อหุ้นสามัญครบถ้วน และในวันนี้อัตราตลาดของหุ้นบุริมสิทธิ 5% เป็นหุ้นละ 20 บาท
- ส.ค. 20 ซื้อหุ้นสามัญของบริษัทกลับคืน 500 หุ้น ในราคาหุ้นละ 30 บาท และวันที่ 1 กันยายน บริษัทได้จำหน่ายหุ้นสามัญซึ่งซื้อคืนมาออกไป 300 หุ้น ในราคาหุ้นละ 22 บาท
- ก.ย. 15 ผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิ 5% 200 หุ้น ได้นำหุ้นมาแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญตามอัตราที่กำหนด
- ต.ค. 1 ผู้ถือหุ้นสามัญ 100 หุ้น ได้นำหุ้นมาบริจาคให้แก่บริษัท และบริษัทได้นำหุ้นดังกล่าวไปแลกกับเครื่องใช้สำนักงาน ซึ่งมีราคาตามใบกำกับสินค้า 15,000 บาท ในวันที่ 20 ตุลาคม
- พ.ย. 1 ในวันนี้อัตราตลาดของหุ้นบุริมสิทธิ 5% มีราคาตลาดหุ้นละ 25 บาท ผู้ถือใบมอบสิทธิในการซื้อหุ้นบุริมสิทธิ 5% 150 หุ้น มาใช้สิทธิซื้อหุ้น นอกนั้นไม่มาใช้สิทธิ
- ธ.ค. 1 บริษัทได้ขยายจำนวนหุ้นบุริมสิทธิ 5% โดยลดมูลค่าหุ้นเป็นหุ้นละ 5 บาท และลดจำนวนหุ้นสามัญ โดยเพิ่มมูลค่าหุ้นเป็นหุ้นละ 50 บาท (แสดงรายละเอียดของหุ้นแต่ละชนิดด้วย)
- ให้ทำ บันทึกรายการตามข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นในสมุดรายวันของบริษัท